

РОЛЬ СОЦІОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЯКОСТІ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Пиголенко І.В.

канд. філос. наук, доцент кафедри соціології,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
ORCID ID 0000-0002-3612-3243
pigolenko@gmail.com

Пиголенко Ю.А.

викладач циклової комісії з педагогічної освіти,
Фаховий коледж «Універсум»
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка
y.pyhollenko@kubg.edu.ua

Відповідно до Закону України «Про освіту»: «освіта є основою інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорукою розвитку суспільства, об'єднаного спільними цінностями і культурою, та держави [3].

Сучасна система освіти зазнає динамічних змін, зумовлених процесами цифровізації, соціальної мобільності, глобалізації та демократизації суспільства. В таких умовах особливого значення набувають соціологічні дослідження, які виступають ефективним інструментом аналізу, прогнозування та вдосконалення освітнього процесу. У соціологічній енциклопедії дається наступне визначення: «соціологічне дослідження – це система логічно послідовних методологічних, методичних та організаційно-технічних процедур, які виконуються для отримання нових наукових знань про соціальне явище, процес тощо [4].

Соціологічні дослідження дозволяють отримати об'єктивну інформацію про стан освітнього середовища, виявити проблеми, що впливають на його якість, та розробити рекомендації щодо їх подолання. У Законі України «Про освіту»: «якість освіти – відповідність результатів навчання вимогам, встановленим законодавством, відповідним стандартом освіти та/або договором про надання освітніх послуг [3].

Освітнє середовище є складною соціальною системою, де взаємодіють адміністрація, педагоги, учні, батьки та громада. Кожен із цих суб'єктів має власні потреби, очікування та рівень соціальної активності. Соціологічні дослідження допомагають зібрати достовірну інформацію про настрої, цінності, мотивації й проблеми учасників освітнього процесу.

Зокрема, за допомогою анкетування, інтерв'ювання, фокус-груп та спостереження можна оцінити рівень задоволеності учнів і студентів якістю освіти, виявити проблеми адаптації першокурсників, дослідити рівень педагогічної взаємодії, толерантності, наявність булінгу чи кібербулінгу. Отримані результати дозволяють приймати обґрунтовані управлінські рішення та вдосконалювати освітні програми, відповідно до потреб учасників навчального процесу. Соціологічні дослідження є базою для формування державних стратегій, розробки навчальних і робочих програм, впровадження інноваційних підходів до навчання.

Важливим напрямом є використання соціологічних даних для оцінки ефективності освітніх послуг. Соціологічні опитування серед педагогічних працівників і батьків допомагають виявити рівень довіри до освітніх реформ, ступінь задоволеності умовами навчання, забезпеченістю ресурсами, якістю дистанційної освіти тощо. Результати соціологічних досліджень є ефективним інструментом для прийняття управлінських рішень представниками влади та налагодження довірливих відносин між усіма учасниками освітнього процесу.

Значну роль соціологічні дослідження відіграють і у профілактиці соціально-психологічних проблем. Моніторинг випадків насильства, кібербулінгу, дискримінації чи

емоційного вигорання педагогів дає змогу вчасно реагувати на ризики та запроваджувати превентивні заходи в навчальних закладах.

Так, соціологічні опитування серед школярів дозволяють визначити масштаби та форми булінгу, їх ставлення до проблеми, рівень довіри до шкільних служб підтримки. На основі цих результатів формуються інформаційні кампанії, тренінги та програми соціально-психологічної підтримки всіх учасників навчального процесу.

За результатами опитування учнів сільських шкіл щодо ключових аспектів якості освіти, проведене дослідницькою компанією Vox Populi на замовлення Державної служби якості освіти України в межах ініціативи «Система забезпечення якості освіти», що впроваджується в межах проєкту «Супровід урядових реформ в Україні» (SURGe), для опитаних учнів важливими характеристиками ідеальної школи є підтримка вчителів і однокласників, дружня і доброзичлива атмосфера, відсутність цькування та дискримінації [2].

Також, використання результатів соціологічних досліджень сприяють розвитку інклюзивної освіти, оскільки допомагають оцінити рівень прийняття дітей з особливими освітніми потребами однолітками, педагогами.

Для педагогічних працівників результати соціологічних досліджень мають прикладне значення – вони сприяють підвищенню якості взаємодії з учнями, допомагають краще зрозуміти їхні соціальні потреби, мотиви та проблеми. Для управлінців у сфері освіти соціологічна інформація є інструментом прийняття обґрунтованих управлінських рішень, розробки ефективних стратегій розвитку навчального процесу, удосконалення програм, забезпечення якості освіти.

Соціологічні дослідження серед учнівської молоді дають можливість визначити професійні орієнтації та обрання майбутньої професії. Так, дослідження «Індекс майбутнього: професійні очікування та розвиток підлітків в Україні», проведене за ініціативи Фондації Олени Зеленської KSE Institute у співпраці з гуманітарною організацією «Людина в біді» та за фінансової підтримки чеського народу показало, що абсолютна більшість підлітків (8 з 10) думає про свою майбутню професію, однак лише 30% мають чітке уявлення про неї. Дівчата частіше за хлопців розмірковують про майбутню кар'єру, однак інші соціально-демографічні чинники не мають значного впливу. Професійні очікування зосереджені на прибутковості, стабільності, інтересах і можливості балансу між життям та роботою. Водночас вони формуються ізольовано від реального ринку праці – популярні серед дітей сфери не завжди відповідають наявному попиту [1].

Соціологічні дослідження сприяють формуванню громадської відповідальності освітніх інституцій, оскільки дають можливість прозоро оцінювати їхню діяльність через незалежні показники – задоволеність освітніми послугами, рівень довіри, академічну доброчесність тощо.

Отже, соціологічні дослідження є невід'ємним елементом сучасного освітнього процесу. Вони виконують діагностичну, прогностичну, регулятивну та інформаційну функції. Саме завдяки соціологічному аналізу можливо комплексно оцінити стан освітнього середовища, виявити тенденції його розвитку, а також розробити ефективні шляхи підвищення якості освіти. Соціологічна наука, інтегрована в освітню практику, сприяє формуванню нової культури управління освітою, заснованої на отриманні емпіричних даних, з використанням науково-обґрунтованої методології, методів та процедур, соціальній відповідальності та партнерстві між представниками влади, громадськістю та освітянами.

Список літератури

1. Індекс майбутнього: професійні очікування та розвиток підлітків в Україні. *Фондація Олени Зеленської* : веб-сайт. URL: <https://zelenskafoundation.org/uk/future-index> (дата звернення 13.11.2025).

2. Опитування учнів сільських шкіл щодо ключових аспектів якості освіти : Аналітичний звіт за підсумками соціологічного дослідження. URL: <https://sqe.gov.ua/wp->

content/uploads/2021/12/Rural_Schools_Students_Report_2021_SURGe_SQEua.pdf (дата звернення 13.11.2025).

3. Про освіту : Закон України від 05.09.2017. № 2145-VIII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення 13.11.2025).

4. Соціологічна енциклопедія / Укладач В.Г. Городяненко. Київ : Академвидав, 2008. 456 с.